

RESTORATIVNO PRAVO: UPOTREBA OBITELJSKIH GRUPNIH SAVJETOVANJA U BRITANSKOM PRAVOSUDNOM SUSTAVU ZA MALOLJETNIKE

Darrell Fox

Medunarodni studij socijalnog rada i razvoja zajednice
Medunarodni studij socijalnog rada

Sažetak

Ovaj rad ispituje trenutnu upotrebu obiteljskih grupnih savjetovanja u odnosu na mlade ljude u britanskom pravosudnom sustavu za maloljetnike. Restorativno pravo trenutno je prioritet britanske politike, i zakonodavci pokušavaju unijeti i druge oblike prakse restorativnog prava u krivično pravni sustav. Mnogo se pisalo o intervencijama restorativnog prava, naročito obiteljskim grupnim sastancima, koji se u Engleskoj i Walesu pozdravljaju kao novi način rješavanja maloljetničkog kriminala, stalno prisutnog problema u ovim i mnogim drugim zapadnim zemljama. Međutim, modelu savjetovanja koji se koristi, kao i praktičnom kontekstu ovog pristupa, te njegovim dodatnim implikacijama za mlade ljude, njihove obitelji i socijalne radnike, u literaturi se nije posvetilo mnogo pažnje. Ovaj rad započinje kratkim razjašnjenjem termina i pregledom literature, a zatim prelazi na kritički pregled suvremenog načina upotrebe ovog pristupa.

Ključne riječi: restorativno pravo, maloljetnička delinkvencija

UVOD

Cilj ovoga rada bit će istraživanje načina na koji se u današnje vrijeme koriste obiteljska grupna savjetovanja u britanskom pravosudnom sustavu za maloljetnike. On se temelji na otkrićima iz mojeg magisterija na Medunarodnom studiju socijalnog rada i oblikovan je kao istraživačka, komparativna studija slučaja koja je analizirala i usporedila procese dva Wagga Wagga modela obiteljskih grupnih savjetovanja koji se koriste u kontekstu maloljetničkog pravosuđa u Britanskoj Kolumbiji (Kanada) i jugoistočnoj Engleskoj (Fox, 2004). To je ujedno i osnova za raspravu o postojećem korištenju obiteljskih grupnih savjetovanja u Velikoj Britaniji (Fox, u izradi). Namjera mi je da pružim čitatelju kratak, ali sveobuhvatan sinopsis definicije restorativnog prava, različitih modela restorativnog prava koji se koriste i načina na koji su obiteljska grupna savjetovanja nastala iz tradicionalne maorske prakse Prvih naroda, kao način rješavanja sukoba.

RESTORATIVNO PRAVO: POVIJEST I POSTOJEĆI TRENDОВI

Nasuprot konvencionalnom modelu kaznenog prava, restorativno pravo se danas pozdravlja kao pravedan i pošten način postupanja s kriminalnim ponašanjem, kao nova, unificirana teorija prava, kao promjena u paradigmi i temeljnom načinu razmišljanja (Umbreit i Cary, 1995; Richardson, 1997; Shaw i Janè, 1999; Umbreit i Coates, 1999; Graef, 2000; Du Pont, 2001; Family Rights Group, 2003). Marshallova (1996) često citirana definicija opisuje restorativno pravo kao "proces u kojem se sve stranke uključene u određeni prijestup sastaju kako bi kolektivno odlučile kako postupiti s posljedicama prijestupa i njihovim implikacijama za budućnost" (McCold, 1998; McCold, 1998a; Walgrave i Bazemore, 1999). Daly i Immarigeon (1998:22) definiraju restorativno pravo kao proces koji «naglasak stavlja na popravljavanje štete i prekinutih socijalnih veza, što je posljedica zločina;... fokusirajući se na

veze između žrtava zločina, prijestupnika i društva.»

Restorativno pravo pomiče ustaljeni pojam zločina počinjenog protiv društva na zločin koji se fokusira na žrtvu i zajednicu u kojoj se dogodio. Tim se zločinom zatim bave oni koji su najviše pogođeni njime (Morris, 2002). Financijski troškovi i troškovi za djelatnike, u okruženju fiskalnih troškova i nepostojanja smislenih posljedica za prijestupnika, čine restorativno pravo isplativim načinom postupanja sa zločinom (Shaw i Janè, 1999). Također, cijenjeno je kao način da se čuje glas svih onih uključenih u incident, i smatra se da ima potencijal iscjeljivanja i obnavljanja harmonije u zajednici. Za razliku od toga, u krivično pravnom sustavu žrtvu, prijestupnika i lokalnu zajednicu utišavaju predstavnici države. Žrtva može govoriti o incidentu u sigurnom okruženju, i može zatražiti od prijestupnika da odradi neke zadatke kao oblik kazne. Ovaj element mogućnosti rasprave smatra se iscjeljivanjem kriminalnog čina, a zadaci koje odraduju prijestupnici smatraju se restoracijom prema žrtvi i zajednici.

Povijest restorativnog prava duga je i opširna. Povijesno je ukorijenjeno u aboridžinskim i ne-aboridžinskim društvima, u Europi prije normanskih osvajanja (Van Ness, 1986) kao i u brojnim aboridžinskim zajednicama (Llewellyn i Hoebel, 1941).¹ Najnoviji uzlet restorativnog prava počeo je prije 30-tak godina i smatra se da potiče iz socijalnih i feminističkih pokreta i pokreta za prava zatvorenika iz 1970-tih. (Daly i Immarigeon, 1998; Sullivan i Tift, 2001).²

MODELI RESTORATIVNOG PRAVA

McCold (1999) opisuje tri modela restorativnog prava, medijacije, savjetovanja i krugova pod slijedeća četiri naslova:

1. Modeli medijacije:
 - Medijacija u zajednici
 - Programi pomirbe žrtve i prijestupnika
 - Medijacija između žrtve i prijestupnika
2. Modeli savjetovanja vezani uz skrb o djeci
 - Obiteljska grupna savjetovanja vezana uz socijalnu skrb
 - Obiteljsko grupno odlučivanje

3. Modeli pravnog savjetovanja u zajednici:
 - Novozelandsko pravno savjetovanje za mladež
 - Wagga Wagga policijska savjetovanja
 - Canberra savjetovanja bez žrtava
 - Savjetovanja u zajednici Prava pravda
4. Modeli kruga:
 - Krugovi mira
 - Krugovi osude
 - Krugovi iscjeljenja

Svi razni tipovi modela savjetovanja spomenuti u kategoriji 2 i 3 potječu iz novozelandskog modela utemeljenog na tradicionalnim maorskim praksama i uklopljenog u novozelandski zakon 1989. (Shaw i Janè, 1999). Međutim, u Velikoj Britaniji (VB), kao i u mnogim drugim zemljama, postoje varijacije unutar tih modela, njihovog korištenja i položaja u pravosudnom procesu (Mirsky, 2003(a); Family Rights Group, 2003) Od gore navedenih modela, ja ću se usredotočiti na Wagga Wagga model savjetovanja. Kako bih objasnio kontekst, opisat ću izvorni novozelandski model, a zatim usporediti dva modela i načine njihovog razvitka.

NOVOZELANDSKI MODEL

Obiteljsko grupno savjetovanje usvojeno je od maorskog Prvog naroda i u početku se koristilo kao model za zaštitu djece i politika socijalne skrbi za djecu, a zatim i u pravosudnom sustavu za maloljetnike na Novom Zelandu. Prvobitno je uvedeno u odgovor na kritike usmjerene prema vladi zbog previsokog postotka maorske mladeži u pravosudnom sustavu i sustavu socijalne skrbi. Model savjetovanja bio je toliko uspješan da je *Zakon o djeci, mladima i njihovim obiteljima* iz 1989. uključivao obavezno savjetovanje za gotovo sve mlade prijestupnike i obitelji s problemima skrbi za djecu (Umbreit i Zehr, 1996; Graef, 2000). Model je utemeljen na restorativnom principu da «obitelji obično mogu pronaći vlastita rješenja za poteškoće s kojima se suočavaju i da djeca i mladi imaju pravo na to da njihove obitelji sudjeluju u planiranju njihove budućnosti» (Vijeće okruga Essex, 2004:1).

MODEL WAGGA WAGGA

Ovaj model, koji se uglavnom koristi u pravosudnom sustavu za maloljetnike u Australiji, Ka-

1 Detaljan opis evolucije restorativnog prava u Engleskoj možete pronaći u Hirsch i Asworth (1998).

2 Daly i Immarigeon (1998) daju sveobuhvatni historijski pregled programa restorativnog prava i prakse tijekom posljednja tri desetljeća u svojem poglavlju «Restorativno pravo» u Criminal Justice Review-u (1998).

nadi, Engleskoj i Walesu, pokrenuo je 1991. Terry O'Connel, koji je načinio reviziju i formalni skript novozelandske verzije, koja je nakon toga usvojena kao tehnika rješavanja problema u zajednici u Wagga Waggi, Novi Južni Wales, Australija (O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999). Model Wagga Wagga dalje se razvijao u savjetovanje u zajednici (poznato i kao Savjetovanje stvarnog prava i Savjetovanje odgovornosti prema zajednici). Ovaj model koristi skript koji se sastoji od niza pitanja koja se postavljaju strukturiranim redom, a koja pomažu mladima da preuzmu odgovornost za svoja djela, te isto tako pomažu žrtvi da traži rješenje vezano uz incident prijestupa i reintegraciju prijestupnika u zajednicu (O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999). Pored prijestupničkog ponašanja, ovaj model koristi se i za rješavanje problematičnih ponašanja u školama, na radnim mjestima, u lokalnim zajednicama, organizacijama mladih i studentskim domovima (McCold, 1999; The Guardian, 9. lipnja 2004; Policija doline Temze, 2004).

Ova dva modela savjetovanja fokusirana su na isti princip i osmišljena tako da poprave štetu proizročenu ponašanjem prijestupnika, povrate harmoniju među ljudima pogođenim takvim ponašanjem, potaknu sudjelovanje onih koji imaju izravan interes za prijestupnika, počinitelja ili djelo (Maxwell i Morris, 1993), osnaže žrtvu i 'reintegriraju' prijestupnika u zajednicu (Stewart, 1996). Konačna svrha modela nije punitivna, već iscjeljujuća, s naglaskom na uspostavi ravnoteže između počinitelja i žrtve ili zajednice (Solicitor General Canada, 1999; Winterdyke, 2000; Mirsky, 2003a).

RAZLIKE I SLIČNOSTI

Postoje brojne razlike i sličnosti u načinu razvoja savjetovanja. Savjetovanja i većina intervencija restorativnog prava zahtijevaju mnogo pripremnog rada prije samog događaja. Provode se razgovori sa žrtvom, članovima lokalne zajednice, obiteljima i prijestupnikom kako bi se vidjelo jesu li voljni sudjelovati, kao i to da se provjeri spremnost obitelji i počinitelja da se slože s procesom i ishodom savjetovanja. Pored toga, u novozelandskom modelu nužnim se pretpostavkama smatraju elementi Koordinacije i zagovaranja, Obiteljskog vremena i Uključenosti zajednice (Mirsky, 2003a). U modelu Wagga Wagga koji se koristi u Kanadi, Engleskoj i Walesu, mnogi se elementi novozelandskog modela preklapaju, i najvažnijim faktorom smatra se slaganje sa skriptom kojim se koristi voditelj (Community Justice Forum, 1998; Restorative Justice Oak Bay, 2003).

Na Novom Zelandu, koordinator za maloljetničko pravosuđe kojeg određuje sud, i koji je obi-

čno socijalni radnik, vodi savjetovanje. Pored onih izravno uključenih u incident, savjetovanju prisustvuju i profesionalci iz različitih područja kao što je socijalna služba, policija i institucije za mentalno zdravlje, kako bi osigurali da svi dogovori ispunjavaju statutorne zahtjeve. U Wagga Wagga modelu koji se koristi u Engleskoj i Walesu, proces vodi policajac, profesionalac iz socijalne službe ili obučeni volonter iz zajednice u kojoj se zločin dogodio. Mnogi programi savjetovanja diljem svijeta smatraju ulogu koordinatora/voditelja izrazito važnom, i smatraju da bi ovi trebali biti što je moguće nezavisniji (Family Rights Group, 2003; Mirsky, 2003(a); Vijeće okruga Essex, 2004).

Obiteljsko vrijeme je vrijeme tijekom kojeg obitelji, šire obitelji i prijatelji koji su sudjelovali u savjetovanju i raspravljali o incidentu imaju mogućnost razgovarati i smisliti plan kojim će ispraviti počinjenu štetu. Savjetovanje se prekida i profesionalci prepuštaju obitelji da odluči o načinu postupanja. Kad je donesena odluka o planu, svi sudionici nastavljaju sa savjetovanjem, a žrtva sluša što počinitelj i njegovi pomagači nude kako bi popravili počinjenu štetu. Zatim pregovaraju o uvjetima dogovora, sve dok žrtva i zajednica ne budu zadovoljni i dok voditelj ne potvrdi da su statutorne obveze ispunjene. Na ovaj način, osigurava se da proces uključuje zajednicu, žrtvu i počinitelja i omogućuje iscjeljenje i reparaciju, a ne samo retribuciju. Ovo vraća fokus donošenja odluke na obitelj, a ne na profesionalce u prostoriji. Opći konsenzus istraživanja koje je izvršio Mirsky jest da je 'obiteljsko vrijeme ključ' cijelog procesa (Mirsky, 2003a). Obiteljsko vrijeme češće se koristi u izvornom novozelandskom pristupu savjetovanju, ali može se uključiti i u Wagga Wagga model.

Na Novom Zelandu, vlada zadržava pravosudni nadzor nad ugovorima obiteljskog savjetovanja i daje im veće ovlasti (McElrea 1996), dok u Engleskoj, Walesu i mnogim drugim europskim zemljama obiteljsko grupno savjetovanje nije obavezno i nema zakonskih obveza povezanih s njegovim ishodom (Shaw i Janè, 1999). Međutim, prema Zakonu o zločinu i prekršajima (1998) iz Engleske i Walesa i «Referalnim mjerama» u njemu, obavezna intervencija utemeljena je na nekim principima restorativnog prava kao i savjetovanje, i ima zakonske posljedice ako se ne poštuju donesene odluke (Home Office, 2002). Kako bi se zaštitila prava maloljetnih prijestupnika, novozelandska savjetovanja u okviru pravosuđa za maloljetnike mogu uključiti i odvjetnika za mlade koji će osigurati da posljedice konferencije budu prihvatljive u pravnom smislu i da ne povrjeduju ljudska i zakonska prava mlade osobe. Taj je problem često istican u kontekstu savjetovanja fokusiranih na ostvarivanje

pravde i referalnih mjera, koji prema nekim autorima ponekad ne poštuju Pekinška pravila i Konvenciju Ujedinjenih Naroda o pravima djeteta. (Warner, 1994; Goldson, 2001; Morris, 2002).

Wagga Wagga model koji se koristi uglavnom u sudskim slučajevima u Australiji, Kanadi, Engleskoj i Walesu smatra se 'fokusiranim na incident', i ograničen je na popravak štete prouzročene specifičnim prijestupom, za razliku od novozelandskog modela, koji je fokusiran na žrtvu ili obitelj prijestupnika, gdje se razmatra šteta prouzročena zajednici. Razlika između savjetovanja fokusiranih na incident i obitelj prijestupnika zasniva se na temelju odnosa između ljudi uključenih u događaj. Ako se ljudi nisu poznavali prije događaja, onda je savjetovanje fokusirano na incident. Međutim, ako su ljudi već otprije povezani, savjetovanje postaje više holistički proces između žrtve, prijestupnika i zajednice. (Stubbs, 2002) Uključenost zajednice još je jedan ključni element u procesu konferencije, budući da je glavni cilj reintegracija mlade osobe u zajednicu (Zehr, 1990; Zehr i Mika, 1998). Ovo je povezano s konceptom «reintegrativnog posramljivanja» putem kojeg se prijestupnike potiče da osjete stid zbog svojeg ponašanja u kontekstu pokušaja da ih se reintegrira u zajednicu (Braithwaite, 1989).

DJECA I ZAKON

U Engleskoj i Walesu postoje dva glavna zakona vezana uz djecu i mladež, Zakon o djeci (1989) i Zakon o zločinu i prekršajima (1998). Prvi zakon okupio je na jednom mjestu različite statute vezane uz djecu i sveobuhvatno ih objedinio (Brayne i Martin, 1997; Allen, 1998; Ball, 1998). 14. listopada 1991. Zakon o djeci stupio je na snagu «donijevši radikalne promjene u zakonu vezane uz djecu i njihove obitelji» (Shared Parenting Information Group, 2004:1). Zakon utjelovljuje promjenu u filozofiji, naglašavajući prava djeteta, i kreće se prema kooperaciji i dijeljenju roditeljskih odgovornosti jer «dijete treba biti odgajano u svojoj obitelji, a lokalni nadležni organi trebaju to podržavati» (Brayne i Martin, 1997:64).

Slično fokusu na partnerski rad, Zakon o zločinu i prekršajima (1998) bio je pokušaj britanske vlade da ustanovi obvezu lokalnim nadležnim organima i profesionalnim tijelima za stvaranjem unificiranog i strukturiranog pristupa prevenciji maloljetničkih prijestupa (Card i Ward, 1998; Home Office, 1998). Ovo je pozdravljeno kao najveći napredak u rješavanju trajnog problema maloljetničkog kriminala i pravosudnog sustava za maloljetnike u posljednjih pedeset godina (Pickford, 2000). Članak 37. Zakona jasno ističe kako je «glavni cilj pra-

vosudnog sustava za mlade prevencija delinkvencije djece i mladih osoba». Način ostvarivanja tog cilja opisan je u kasnijem dijelu Zakona, jer on zadužuje lokalne nadležne organe da stvore multidisciplinarne Timove za maloljetne prijestupe (YOT) kako bi utvrdili strategije za prevenciju i rješavanje maloljetničkog kriminala. Članak 39. zakona tvrdi kako će YOT-ovi «osigurati učinkovito izvršavanje usluga maloljetničkog pravosuđa za mlade prijestupnike i one optužene za prijestup.»

SOCIJALNA SKRB ILI PRAVOSUĐE

Može se vidjeti da je novozelandski model vremenom transformiran, apsorbiran i uklopljen u sustave pravosuđa i socijalne skrbi do različite razine u mnogim zemljama (Mirsky, 2003a,b,c). U općim terminima, komponente originalnog modela odražavaju da se on više koristi na planu socijalne skrbi za djecu i odrasle, a u mnogim okruženjima obitelji i lokalna zajednica pomažu u rješavanju problema vezanih uz socijalnu skrb. I dok je model Wagga Wagga osmišljen za intervencije i probleme maloljetničkog pravosuđa, ovaj model ponekad može isključiti žrtvu, žrtvinu obitelj i članove šire zajednice, i fokusirati se uglavnom na prijestupnika i prijestup.

Upotreba dva različita modela savjetovanja i njihovih intervencija u različitim kontekstima odražava razliku između sustava socijalne skrbi za djecu i maloljetničkog pravosuđa i načina rješavanja poteškoća u svakom od tih modela. Rečeno je da «sustav maloljetničkog pravosuđa postoji kao funkcija socijalnog sustava za djecu i krivično pravnog sustava, te da je točka na kojoj se susreću ova dva različita svijeta» (Harris i Webb, 1987:9).

Nadalje, Gelsthorpe i Morris (2002:238-53) pitaju se može li se, s obzirom na razlike socijalne skrbi i pravosuđa u Engleskoj i Walesu, restorativno pravo u sektoru maloljetničkog pravosuđa smatrati posljednjim utočištem socijalne skrbi. Oni vide maloljetničko pravosuđe kao sustav s malo interesa za dobrobit mladih ljudi o kojima je riječ, osim onog aspekta koji se nalazi u restorativnoj politici i praksi.

Rasprava o tome trebaju li se problemi maloljetničke delinkvencije i socijalne skrbi rješavati unutar okvira pravosuđa ili socijalne skrbi, sustava suprotstavljenih ideologija, još uvijek traje (Farrington 1984; Klein 1984; Terrill, 1992; King i Piper, 1995). Čini se da su ova dva faktora neodvojivo povezana kroz ovu trajnu raspravu. Vremenom se u Engleskoj i Walesu pojavio ciklus koji prebacuje fokus s kazne na tretman i obratno. Istraživanja pokazuju kako postoji mnoštvo potencijalnih faktora koji pridonose maloljetničkoj delinkvenciji,

što naglašava aspekt socijalne skrbi, dok odgovornost za akcije pojedinca i javnu sigurnost naglašava potrebu za pravosudnim intervencijama. Ova dva aspekta socijalne skrbi i pravosuđa promatraju se na vrlo različite načine u literaturi i u praksi (Harris i Webb, 1987; King i Piper, 1995; Pickford, 2000; Crawford i Newburn, 2002).

Smatra se da će Zeleni dokument vlade Velike Britanije «Svako dijete je važno» pridati veću odgovornost institucijama koje rade s djecom, tražeći od njih veći stupanj suradnje i komunikacije (Family Rights Group, 2003). Dokument je osmišljen tako da eliminira neuspjeh u partnerstvu i komunikaciji koji su doveli do smrti Victorie Climbie dok je bila pod skrbi lokalnih nadležnih organa (Laming Report, 2003). Ovaj novi integrirani pristup svih agencija koje se bave mladima i njihovim obiteljima pozitivan je korak. Međutim, čini se da se vizija dokumenta po kojoj treba stvoriti nove lokalne strukture službi za djecu već susrela s problemima. Na jednoj razini, smatra se da podjela na službu za djecu i odrasle potkopava temeljnu interakciju s obiteljima u kojima prevladavaju potrebe mentalnog zdravlja (Stanley, 2004). Na drugoj razini, nove strukture donose lokalnim nadležnim organima «dječje zaklade», a te zaklade koordiniraju sve relevantne službe za djecu na jednoj geografskoj lokaciji. Čini se da će YOT-ovi i dalje balansirati svoj rad između toga da budu dio sustava socijalne skrbi za djecu, i toga da budu dio krivično pravnog sustava (Youth Justice Board News, 2004).

PRAKSA UTEMELJENA NA ISTRAŽIVANJU I DOKAZIMA

Djeluju li restorativne prakse i intervencije obiteljskih savjetovanja u postojećoj klimi «onoga što funkcionira» i «učinkovite prakse» prema maloljetnim prijestupnicima? (NACRO 1999). Noviji podaci, poput onih dobivenih istraživanjem restorativne sheme upozoravanja u dolini Temze, pokazuju da se postiže visoka razina zadovoljstva među žrtvama i prijestupnicima, da je stopa pridržavanja dogovora visoka, i da se postiže i redukcija stope recidivizma i straha od zločina (Latimer i dr, 2001; Miers, 2001; Hoyle i dr, 2002). Međutim, Zakonu o zločinu i prekršajima (1998) i restorativnom pravu za maloljetnike upućeno je i jednako mnogo kritika vezanih uz pretjerano punitivnu narav mnogih novih mjera, kao i potencijal za opresivne prakse (Evans i Puech, 2001). Budući da je usredotočen na odgovornost roditelja i pojedinca, Zakon je kritiziran zato što je uveo «više djece, mladih i njihovih roditelja u maloljetnički pravosudni sustav» (Pitts, 2003:61) no ikada prije. Posljednja upozorenja, koja su pozdravljena kao prilika za prvu intervenciju u

maloljetničkom pravosudnom sustavu, osuđena su kao pretjerano punitivna, neproporcionalna, i nešto što vodi širenju mreže. Širenje mreže je proces socijalne kontrole koji nameće sankcije pojedincima koji inače ne bi bili uključeni u formalni sudski ili krivično pravni sustav (Evans i Puech, 2001; Pitts, 2003; Yates, 2003; Giller, 2004). I restorativnom pravu upućene su iste optužbe vezane uz širenje mreže, a pored toga i optužbe da narušava zakonska prava, ne obeštećuje žrtvu i zajednicu, ne smanjuje stope prijestupa, omogućava institucionalni rasizam i reviktimizira žrtvu. Zapravo, restorativno pravo optužuje se za sve one aspekte koji su predstavljeni kao njegovi uspjesi (Umbreit i Coates, 1999; Young i Gould, 1999; Delgrado, 2000; Roach, 2000; Blagg, 2001; Daly, 2001; Latimer i dr, 2001; Johnstone, 2002; Morris, 2002).

Iako nisu specifično definirani u Zakonu iz 1998, restorativno pravo i obiteljsko grupno savjetovanje našli su svoj put u praksu timova za maloljetničke prijestupe u Velikoj Britaniji (Mirsky, 2003a, b, c). U skladu s temeljnim principima Zakona o zločinu i prekršajima (1998) i nedavnom publikacijom Home Officea «Restorativno pravo: Vladina strategija (2003), prakse, pristupi i procesi restorativnog prava imaju osnovu u ideji preuzimanja odgovornosti pojedinca za svoja djela i posljedice tih djela. Mnoge, ako ne i sve mjere namijenjene maloljetnim prijestupnicima u Zakonu sadrže elemente restorativnog prava, a postoji i potencijal za savjetovanje u mnogim različitim fazama pravosudnog sustava (Home Office, 1999, 2002, 2003; Dignan, 2003). U osnovi, procesi restorativnog prava, prema mnogim autorima i britanskoj vladi, pokrivaju odgovornost, reparaciju i reintegraciju (Dignan, 1999; Home Office, 2002, 2003).

IMPLEMENTACIJA

Upotreba savjetovanja u maloljetničkom pravosuđu, sustavu socijalne skrbi i volonterskom sektoru sada je već dobro uhodana u Engleskoj i Walesu. Prema jednom izvoru, istraživanje koje su provela Sveučilišta u Bathu i Portsmouthu pokazalo je da se 38% lokalnih nadležnih organa u Engleskoj i Walesu koristi obiteljskim grupnim savjetovanjima (Family Rights Group, 2003). Sudeći po literaturi, čini se da je u mnogim okruzima, na primjer Kentu, Essexu i Hampshireu, obiteljsko grupno savjetovanje ustaljena praksa u postupanju s maloljetnim prijestupnicima. Ono se koristi za pomoć počiniteljima, obiteljima i žrtvama da se osnaže kako bi riješili poteškoće s kojima su se susreli (Utting i Vennard, 2000; Vijeće okruga Hampshire, 2003; Socijalna služba Kenta, 2004; Vijeće okruga Essex, 2004).

Specifično vezano uz maloljetničko pravosuđe, na temelju modela Wagga Wagga, YOT-ovi Enfielda i policija doline Temze (koja surađuje s YOT-om Oxfordshirea) koriste se savjetovanjima za slučajeve ranih intervencija u fazi Posljednjeg upozorenja sudskog procesa. Nadalje, oni rade s mladima koji bježe od kuće i markiraju u školi, i u fazi su pre-sudske intervencije (Policija doline Temze, 2004.(a); Enfield YOT, 2004). YOT-ovi Somerseta i Essex-a surađuju sa školama na pre-sudskim intervencijama vezanim uz bullying, markiranje iz škole i ometanje nastave (Vijeće okruga Essex, 2004, *The Guardian*, 9. lipnja 2004:7). YOT-ovi Essex-a također su uspješno surađivali s počiniteljima teških delikata i recidivistima, koristeći se modelom utemeljenom na izvornom novozelandskom modelu savjetovanja (Essex, 2002)

U novije vrijeme, osnovani su novi Odbori za inkluziju i podršku mladima (YISP-ovi) kao multi-institucionalni pristup rješavanju problema iz područja pravosuđa i socijalne skrbi za skupinu djece u dobi od 8 – 13 godina. Novi pristup cilja na djecu izloženu riziku i njihove obitelji koje se nalaze na periferiji pravosudnog sustava i sustava socijalne skrbi. Pritom se koristi nizom intervencija, uključujući obiteljsko grupno savjetovanje. Odbor za maloljetničko pravosuđe, javno tijelo britanske vlade koje nije pod ministarstvima i koje se bavi savjetovanjem na području maloljetničkog pravosuđa, financira trogodišnji program vrijedan 1.36 milijuna funti čiji je cilj istraživanje učinkovitosti savjetovanja i ostvarivanje suradnje s YISP-om koji će pružiti «dodatna sredstva i usluge» (CSJ NOW, 2004:4). Prema literaturi, savjetovanje će uključiti mladu osobu, rođake i ključne igrače institucija kako bi «identificirali faktore povezane s prijestupima i osmislili planove za suzbijanje istih» (CSJ NOW, 2004:4). U izvještaju se ne spominju žrtva, prijatelji niti zajednica. S obzirom na navedeni citat o stvaranju plana za suzbijanje prijestupa, moglo bi se pretpostaviti da će savjetovanje biti fokusirano na incident, a ne na obitelj ili zajednicu, što ukazuje na korištenje Wagga Wagga modela.

Povezivanje savjetovanja s YISP-ovima omogućava pravosudnom sustavu pristup mladoj dobnoj skupini djece i njihovih obitelji, mnogo prije nego što dodu u dob kriminalne odgovornosti, što je normalna točka ulaza u krivično pravni sustav. Ne čini se da će savjetovanja restorativnog prava biti korištena u strukturalno korisnijoj fazi, međutim, može se ustvrditi kako je sada proces pristupačniji obiteljima s problemima.

PROBLEMI

Restorativno pravo su principi na kojima su te prakse savjetovanja utemeljene. Modeli koji se ko-

riste i okolnosti u kojima se oni koriste do izvjesne su mjere unaprijed određeni u Engleskoj i Walesu, i dijele savjetovanja u dvije kategorije – socijalnu skrb i pravosuđe, od kojih svaka ima svoju legislativnu (King i Piper, 1995; Shaw i Janè, 1999)

Mladi ljudi u Velikoj Britaniji već će se nalaziti u jednom ili oba od ovih sustava prije donošenja bilo kakve odluke o održavanju savjetovanja. Čini se da sustav odlučuje o modelu savjetovanja, a ne o potrebama mlade osobe. U novozelandskom sustavu, potrebe mlade osobe na prvom su mjestu, i iako se sustavi dijele na isti način kao i u Engleskoj i Walesu, savjetovanje se odvija što je moguće ranije, kako bi se donijela odluka o djelovanju, bez obzira radi li se o pitanju pravosuđa ili socijalne skrbi (Novozelandsko ministarstvo pravosuđa, 2004). Čini se da je novozelandski pristup mnogo više holistički i uskladen s dobi, i uključuje sve osobe i profesionalce u rješavanje problema vezanih uz dijete i mladu osobu u mnogo ranijoj fazi. Razina intervencije u ranoj fazi karijere maloljetnog prijestupnika smatra se potencijalno i pozitivnom i negativnom, zavisno o prijestupu, okolnostima života mlade osobe, i proporcionalnoj reakciji. Mlada osoba mogla bi biti uvučena još dublje u kriminalne aktivnosti, umjesto da se odvrti od njih, ukoliko je intervencija pretjerano intruzivna ili punitivna i ako nije uskladena s prijestupom (NACRO, 2000, 2000(a); Giller, 2004).

S obzirom na ishode, kao što je pokazalo moje istraživanje za dizertaciju, korištenje istog modela savjetovanja kao najranije intervencije maloljetničkog pravosuđa za prve prijestupe imalo je vrlo različite rezultate (Fox, 2004). Razlika je bila u načinima na koje je model upotrijebljen u Engleskoj i Kanadi, u pruženoj podršci, kao i u ishodu. Na ishod procesa savjetovanja utjecalo je vođenje, upotreba obiteljskog vremena, uključivanje zajednice i žrtve i razina implementacije formalnog skripta (koji također varira u svakoj zemlji) (Fox, 2004). Daljnje istraživanje i ispitivanje potrebno je kako bi se utvrdilo do koje mjere ove varijable utječu na ishod i pod kojim okolnostima.

Argument za ozakonjenje obiteljskog grupnog savjetovanja vrlo je jak, s obzirom na uspjeh savjetovanja na Novom Zelandu (Morris, 2002). Pored toga, u Kanadi je Zakon o maloljetničkom kaznenom pravosuđu (2003). uključio vrijednosti restorativnog prava i obiteljskog grupnog savjetovanja kao opciju za lakše zločine (Ministarstvo pravosuđa, Kanada, 2003). Međutim, na Novom Zelandu, dob mladih ljudi koji sudjeluju u savjetovanju mnogo je viša, a u slučaju kriminalnih djela, ono se koristi samo za recidiviste ili teža kaznena djela. Skrb o djetetu najvažnija je na Novom Zelandu, a ako neka mlada osoba ima ozbiljnih problema na

planu socijalne skrbi ili kaznenih djela, poduzima se savjetovanje za utvrđivanje slijedećeg koraka i planirane intervencije. Ono što ja smatram problematičnim u savjetovanju u Engleskoj i Walesu jest to što se čini da restorativne intervencije koje se trenutno koriste, naročito u maloljetničkom pravosuđu, naglašavaju punitivne pristupe, a ne planiraju holistički pristup. Ovi pristupi i dalje se uglavnom fokusiraju na prijestupnika i prijestup, a ne na žrtvu ili zajednicu. Ako se postupak ozakoni, po mojem mišljenju on bi trebao slijediti uspješni novozelandski pristup u potpunosti, a ne samo u elementima koji podržavaju vladin plan. Ako se intervencija savjetovanjem ne zasniva na izvornom modelu i na istoj strukturalnoj točki kao na Novom Zelandu, i ako se koriste razni hibridni modeli, od kojih svaki ima drukčiji fokus, tada neće biti iskorišten cjeloviti potencijal obiteljskog grupnog savjetovanja. Ono neće ispuniti svoj pravi cilj restorativnog prava i može replicirati mnoge negativne strane spomenute u literaturi.

SAŽETAK I ZAKLJUČAK

Praksa restorativnog prava u Engleskoj i Walesu dobro je uhodana, ali vrlo sporadična. Čini se da se različite organizacije koriste različitim restorativnim intervencijama (uključujući različite modele savjetovanja) iz vrlo različitih razloga. Ovo ne iznenađuje, budući da je Mirskyjev trodijelni rad o obiteljskom grupnom savjetovanju diljem svijeta ocrtao različite načine upotrebe jedne te iste restorativne intervencije (Mirsky, 2003a, b, c).

Kao što je prikazano u literaturi i u mojem malom istraživačkom doprinosu, obiteljsko grupno savjetovanje je prevladavajuća intervencija u restorativnom pravu, ali njegova je budućnost još uvijek nejasna. Ako se želi iskoristiti prava vrijednost restorativnog prava, tada sve stranke uključene u incident moraju biti uključene i u proces savjetovanja. Britanska praksa korištenja modificiranih, hibridnih modela savjetovanja koji uključuju različite stranke, zavisno o tome radi li se o pravosudnom problemu ili problemu socijalne skrbi, vodi ka vrlo različitim rezultatima i ishodima (Fox, 2004). Stoga je potrebno vrlo pažljivo razmotriti različite modele i njihovu specifičnu u potrebu u Engleskoj i Walesu.

Kada britanska vlada objavi svoju strategiju vezanu uz restorativno pravo, predviđa se da će ona obuhvatiti pozitivne elemente restorativnih intervencija, te da neće slijediti postojeći trend konačnih, nefleksibilnih pravila koja nameću određene tipove restorativne pravde određenim tipovima prijestupnika za specifične prijestupe. To nije smisao tradi-

cionalnog restorativnog prava. Ono je fluidan, fleksibilan i živi proces koji omogućuje ljudima da se posavjetuju u vezi incidenta koji je svima nanio štetu. U stvaranju strategije koja bi trebala pokrivati sve slučajeve, temeljna vrijednost ovog pristupa se razvodnjava i to može samo umanjiti kvalitetu intervencije.

I dalje se postavljaju pitanja vezana uz obiteljsko grupno savjetovanje i restorativno pravo. Sve dok je tradicionalni, slobodni, fleksibilni proces profesionaliziran u shemu ograničenu zakonodavstvom i krajnjim ciljem koji je punitivne ili kontrolirajuće prirode, njegov će pravi potencijal ostati neispunjen. Savjetovanje se treba koristiti unutar YISP-ove strategije intervencije za djecu od 8-13 godina, ali modeli bi trebali biti zasnovani na novozelandskom modelu kolektivnog odlučivanja, u kojima prisutni odlučuju o onome što je u njihovom najboljem interesu. Međutim, YISP je nastao suradnjom državnih institucija, pa će biti podložan statutornoj shemi djelovanja.

Volio bih vidjeti više nevladinih i volonterskih organizacija koje bi se bavile implementacijom obiteljskog grupnog savjetovanja, van bilo kakve statutorne sheme.

Nadam se da će Zeleni dokument, kada stupi na snagu, zahtijevati više holistički pristup rješavanju potreba djece, koji bi obuhvatio pitanja pravosuđa i socijalne skrbi u mnogo ranijoj fazi i koji bi kombinirao državne i volonterske institucije.

LITERATURA

- Allen, N. (1998): *Making Sense of the Children Act* (3rd Edition) West Sussex. John Wiley and Sons Ltd.
- Ball, C. (1998) 'The Law' p. 34-42 Chp in Davies, M. *The Blackwell Companion to Social Work* (1998) Oxford. Blackwell Publishers.
- Blagg, H. (2001) 'Aboriginal Youth and Restorative Justice: Critical Notes From The Australian Frontier' in A. Morris and G. Maxwell (eds): *Restoring Justice For Juveniles: Conferences, Mediation and Circles*. Oxford. Hart Publishing.
- Braithwaite, J. (1989): *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Brayne, H. and Martin, G. (1997): *Law for Social Workers*. London. Blackstone Press Ltd.
- Card, R. and Ward, R. (1998): *The Crime and Disorder Act 1998. A Practitioners Guide*. Bristol. Jordan Publishing Ltd.
- Community Justice Forum (1998): *Canadian Resource Guide*. Royal Canadian Mounted Police. Minister, Public Works and Government Services, Canada.
- CJS Now (2004): *Criminal Justice System Now. Pilots target those at risk* :4 Spring 2004.

- Crawford, A. and Newburn, T. (2002): 'Recent Developments in Restorative Justice for Young People in England and Wales: Community Participation and Representation', *British Journal of Criminology* 42, 3, 476-95.
- Crime and Disorder Act (1998): Available from <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/cdaint20.html> Accessed on line [31.10.03].
- Daly, K. and Immarigeon, R. (1998): The Past, Present, And Future of Restorative Justice: Some Critical Reflections. Chp in *Contemporary Justice Review*, 1, 1, 21-45.
- Daly, K. (2001) 'Conferencing in Australia and New Zealand: Variations, Research Findings and Prospects' in A. Morris and G. Maxwell (eds): *Restoring Justice For Juveniles: Conferences, Mediation and Circles*. Oxford. Hart Publishing.
- Delgado, R. (2000): 'Prosecuting Violence: A Colloquy on Race, Community and Justice, Goodbye to Hammurabi: Analysing the Atavistic Appeal of Restorative Justice'. *Stanford Law Review*, 52, 751-75.
- Department of Justice Canada (2003): *Minister of Justice Reintroduces Youth Criminal Justice Act, Ottawa February 5, 2001*. Available from http://canada.justice.gc.ca/en/news/nr/2001/doc_25946.html Accessed online [5.04.03].
- Dignan, J. (1999): 'The Crime and Disorder Act and the Prospects for Restorative Justice' *Criminal Law Review*, 48-60.
- Dignan, J. (2003): 'Towards a Systemic Model of Restorative Justice', in A. von Hirsch, J. Roberts, A.E. Bottoms, K. Roach and M. Schiff, eds., *Restorative Justice and Criminal Justice: Competing or Reconcilable Paradigms?*, 135-56. Oxford: Hart.
- Du Pont, P. (2001): Restorative Justice an Alternative to Jail. *Human Events*, 03/19/2001, 57, 11, 12-13.
- Enfield Youth Offending Team (2004): Available from accessed online [21.01.04].
- Essex (2002): *Evaluation of Restorative Family Group Conferences in Essex 2002*. Essex County Council and Essex Police. Available from Accessed online on [04.06.03].
- Essex County Council (2004): *Family Group Conference* Available from http://www.essexcc.gov.uk/vip8/ecc/ECCWebsite/display/guides/family_group_conferences_guide_262014_ServicesForChildrenAndYoungPeople/index.jsp Accessed online [04.05.04].
- Evans, R and Puech, K (2001): 'Reprimands and Warnings: Populist Punitiveness or Restorative Justice?'. *Criminal Law Review*, 794-805.
- Family Rights Group (2003): *Family Group Conferences* Available from <http://www.frg.org.uk/index.asp> Accessed online [04.05.04].
- Farrington, D. (1984): Chp 'England and Wales' cited in Klein, M (1984): *Western systems of juvenile justice*. Sage. Bev Hills Calif.
- Fox, D. (2004): *The Indigenisation of Justice: Family Group Conferencing: Meeting the Aims of Restorative Justice or Just Widening the Net? Unpublished Dissertation*. University of East London.
- Fox, D. (Forthcoming): *Restorative Justice: A discussion paper exploring the current uses of Family Group Conferencing in the United Kingdom*. Monograph Series British Association of Social Work.
- Gelsthorpe, L. and Morris, A. (2002): 'Restorative Youth Justice: The Last Vestiges of Welfare?', in J. Muncie, G. Hughes and E. McLaughlin, eds., *Youth Justice: Critical Readings*, 238-53. London: Sage.
- Goldson, B. (2001): Wither Diversion? Interventionism and the New Youth Justice in *The New Youth Justice*, 35-58. Dorset: Russell House Publishing
- Giller, H. (2004): *Final Warning Interventions*. Youth Justice Board. Accessed Online from <http://www.youth-justice-board.gov.uk/Publications/Scripts/prodView.asp?idproduct=108&eP=YJB> on 10.03.2004.
- Graef, R. (2000): *Why Restorative Justice? Repairing the Harm Caused by Crime*. London. Calouste Gulbenkian Foundation.
- Guardian 9th June 2004 *Restorative Justice: Pulling no punches with school bullies* article written by Helene Mulholland p.7 Westlife. London. Guardian Newspaper.
- Hampshire County Council. (2003): *Family Group Conference*. Available from <http://www.hants.gov.uk/socservs/fgc2000/index.html> Accessed on line [26.04.03].
- Harris, R. and Webb, D. (1987): *Welfare, Power and Juvenile Justice*. London: Tavistock.
- Hirsch, A von and Ashworth, A. (1998): (Eds.). *Principled Sentencing: Readings on Theory and Policy*, Oxford: Hart.
- Home Office (1998): *Early Intervention and Tackling Offending Behaviour The Crime and Disorder Act Implementing the Act, delivering the aim*. Available from www.homeoffice.gov.uk Accessed Online on [01.03.2004].
- Home Office (1999): 'Final Warning System' *The Crime and Disorder Act 1998*. Available from <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/guidfws.html> Accessed Online [01.03.04].
- Home Office (2002): *Referral Orders and Youth Offender Panels: Guidance for Courts, Youth Offending Teams and Youth Offender Panels*. Home Office / Lord Chancellors Department/ Youth Justice Board. HMSO. London.
- Home Office (2003): *Restorative Justice: The Government's Strategy: A consultation document on the Government's strategy on Restorative Justice*. Home Office Communication Directorate. Crown Copyright 2003. London.
- Hoyle, C. Young, R and Hill, R. (2002): *Proceed With Caution: An Evaluation of the Thames Valley Police Initiative in Restorative Cautioning*. Joseph Rowntree Foundation. York.

- Johnstone, G. (2002): *Restorative Justice ideas, values, debates*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Kent Social Services (2004): *Family Group Conference*. Available from Accessed on line [26.04.04].
- King, M. and Piper, C. (1995): *How the Law Thinks About Children*. Aldershot. Arena.
- Klein, M. (1984): *Western systems of juvenile justice*. Sage. Bev Hills Calif.
- Laming Report (2003): *The Victoria Climbié Inquiry. Report of an Inquiry By Lord Laming* Available online from <http://www.victoria-climbié-inquiry.org.uk/finreport/finreport.htm> accessed [12.04.04].
- Latimer, J., Dowden, C. and Muise, D. (2001): *The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-Analysis*. Research and Statistics Division, Ottawa, Canada: Department of Justice.
- Llewellyn, K and Hoebel, A. (1941): *The Cheyenne Way*. University of Oklahoma Press. Norman.
- Roach, K. (2000): Changing punishment at the turn of the century: Restorative justice on the rise. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 3.
- Marshall, T. (1996): Criminal Mediation in Great Britain. *European Journal of Criminal Policy and Research*, 4, 4, 21-43.
- Maxwell, G. and A. Morris, (1993): *Family' Victims and Culture: Youth Justice in New Zealand*. Wellington, NZ: Social Policy Agency and the Institute of Criminology, Victoria University of Wellington.
- McCold (1998): "Restorative Justice Handbook." UN Alliance of NGOs on Criminal Justice and Crime Prevention (New York), Working Party on Restorative Justice. *Corrections Compendium* 23, 12, American Correctional Association.
- McCold (1998a): "Restorative Justice: Variations on a Theme." In L. Walgrave (ed.): *Restorative Justice for Juveniles. Potentialities, Risks and Problems for Research*. Belgium: Leuven University Press.
- McCold, P. (1999): Restorative Justice Practice- The State of the Field. *International Institute for Restorative Practices*. Community Service Foundation Pipersville, Pa.
- McElrea, F. 1996. "The New Zealand Youth Court: A model for use with adults." In B. Galaway & J. Hudson (eds.): *Restorative Justice: International Perspectives*. Monsey, NY: Criminal Justice Press, 69-84.
- Miers, D. (2001): *An International Review of Restorative Justice, Crime Reduction Series Paper 10*, London: Home Office.
- Mirsky, L. (2003a): *Family Group Conferencing Worldwide: Part 1 in a series*. Available from www.iirp.org/pages/fgcseries01.html Accessed on line [03.04.2003].
- Mirsky, L. (2003b): *Family Group Conferencing Worldwide: Part 2 in a series*. Available from www.iirp.org/pages/fgcseries02.html Accessed on line [03.04.2003].
- Mirsky, L. (2003c): *Family Group Conferencing Worldwide: Part 3 in a series*. Available from www.iirp.org/pages/fgcseries03.html Accessed on line [03.04.2003].
- Morris, A. (2002): Critiquing the Critics: A Brief Response to Critics of Restorative Justice. *British Journal of Criminology*, 42, 3, 596-615. Oxford University Press.
- Nacro (1999): *Effective Practice With Young People Who Offend* Available from
- NACRO (2000): *Final warnings- Implementation Issues. NACRO Briefing June 2000* Accessed online from 2000060101-ycs.htm on 17.02.04.
- NACRO (2000a): *Proportionality In The Youth Justice System. NACRO Briefing October 2000*. Accessed Online from publications/briefingItem.cfm/2000100100-ycs.htm On 17.02.04.
- New Zealand Ministry of Justice (2004): *Family Group Conference* Available from <http://www.justice.govt.nz/youth/fgc.html#intro> Accessed on line [26.04.04].
- O'Connell, T. 1998. "From Wagga Wagga to Minnesota." In *Conferencing: A New Response to Wrongdoing*. Proceedings of the First North American Conference on Conferencing. Bethlehem PA: Real Justice.
- O'Connell, T, Wachtel, B. & Wachtel, T. (1999): *Conferencing Handbook. The New Real Justice Training Manual*. Pipersville, PA: The Piper's Press.
- Pickford, J. (2000): *Youth Justice: Theory and Practice* Cavendish Publishing Ltd. London.
- Pitts, J. (2003): *The New Politics of Youth Crime: Discipline or Solidarity*. Russell House Publishing. Dorset.
- Restorative Justice Oak Bay (2003): *Facilitator Training leaflet Feb 21- 23 2003*.
- Richardson, G.D. (1997): Restorative justice: Framework for the future of corrections. *Corrections Today*, 97, 59, 7, 20 -21.
- Roach, K. (2000): Changing punishment at the turn of the century: Restorative justice on the rise. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 3, 249-281.
- Shared Parenting Information Group, (2004): *The Children Act 1989* Available from <http://www.spig.clara.net/misc/ch-act.htm> Accessed online [24.04.04].
- Shaw, M. and Janè. F. (1999): *Family Group Conferencing with Children Under Twelve A Discussion Paper*. Canada. Department of Justice.
- Solicitor General Canada (1999): *Restorative Justice*. Available from <http://www.sgc.gc.ca/Efact/erestjustice.htm> Accessed online [26.11.00].
- Stanley, N. (2004): Out of the Loop. *Community Care*, 5-21, 32-33. London. Reed Business Information Ltd.
- Stewart, T. (1996): Family group Conferences with young offenders in New Zealand. In D. Sullivan and L.Tift (2001): *Restorative Justice: healing the foundations of our everyday lives*. New York: Willow Tree Press.
- Stubbs, J. (2002): Domestic Violence and Women's Safety: Feminist Challenges to Restorative Justice, 42-62, in J. Braithwaite and H. Strang (eds): *Restorative Justice and Family Violence*, New York. Cambridge University Press.

- Sullivan, D. and Tift, L. (2001): *Restorative Justice: healing the foundations of our everyday lives*. New York: Willow Tree Press.
- Terrill, R. (1992): *World Criminal Justice Systems: A Survey*. Cincinnati. Anderson Publishing.
- Thames Valley Police Force (2004): *Restorative conferencing* Available from <http://www.thamesvalley.police.uk/about/rj/RJ-methods.htm> Accessed online [04.05.04].
- Thames Valley Police Force (2004a): *Youth Justice* Available from Accessed online [04.06.04].
- Umbreit, M.S. and Cary, M. (1995): Restorative Justice: Implications for Organizational Change. *Federal Probation*, 59, 1, 47-55.
- Umbreit, M.S. and Zehr, H. (1996): Restorative Family Group Conferences: Differing Models and Guidelines for Practice. *Federal Probation*, 60, 3, 24-30.
- Umbreit, M.S. and Coates, R.B. (1999): Multicultural Implications of Restorative Juvenile Justice. *Federal Probation*, 63, 2, 44-52.
- Utting, D. and Vennard, J. (2000): *What Works With Young Offenders In The Community*. Essex. Barnardos'.
- Van Ness, D. (1986): Crime and its Victims. Intervarsity Press. Downers Grove. In Roach, K. (2000): Changing punishment at the turn of the century: Restorative justice on the rise. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 3.
- Walgrave, L. and Bazemore, G (1999): "Community service as a cornerstone of a systemic restorative response to juvenile justice." In G. Bazemore and L. Walgrave (eds.): *Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime*. Monsey NY: Criminal Justice Press.
- Warner, K. (1994): 'Family Group Conferences and the Rights of the Offender', in C. Alder and J. Wundersitz, eds., *Family Conferencing and Juvenile Justice: the Way Forward or Misplaced Optimism?* 141-52. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Winterdyke, J (2000): 2nd ed. *Issues and Perspectives On Young Offenders in Canada*. Toronto: Harcourt.
- Yates. J. (2003): The Implications of the Crime and Disorder Act for Youth Justice in England and Wales, in the *Journal of Criminology and Social Integration* (2003): Vol 11, No 1.
- Young, R. and Goold, B. (1999): 'Restorative Police Cautioning in Aylesbury- From Degrading to Reintegrative Shaming Ceremonies?' *Criminal Law Review*, February, p.126-38.
- Youth Justice Board News (2004): 'Guidance for Yots sets out new framework protocol for children's services', 22, 1. Pavilion Publishing. London.
- Zehr, H. (1990): *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice*. Herald Press Scottsdale, PA.
- Zehr, H. and Mika, H. (1998): 'Fundamental Concepts of Restorative Justice', *Contemporary Justice Review*, 1, 1, 47-55.